

**PROJEKT
PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH
OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WYPOSAŻENIA WNĘTRZA
MAUZOLEUM HOCHBERGÓW W KSIĄŻU
DAT. 1732 rok przebud. 1883 rok**

Opracował Andrzej Król 2013

**WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
we Wrocławiu
DELEGATURA W WAŁBRZYSZU
58-300 Wałbrzych, ul. J. Matejki 3
tel. 74 842-64-18, fax 74 842-66-60**

Załącznik nr
do postanowienia nr 511 z dnia 10.12.2013r

**DOLNOŚLĄSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
we WROCŁAWIU**

Delegatura w Wałbrzychu
58-300 Wałbrzych, ul. Jana Matejki 3
☎ (074) 842 64 18, 842 66 60

dwkz-wb@dwkz.pl
<http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/>

Wałbrzych, dnia 10.12.2013 r.

W/N.5142.531.2013.MP

POSTANOWIENIE nr 511 /2013

Na podstawie § 11 ust. 1 rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987) w związku z art. 89 ust. 2, art. 92 ust. 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) oraz art. 123 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2013 r., poz. 267)

po rozpatrzeniu wniosku z dnia ..., (data wpływu: 10.12.2013 r.) zgłoszonego przez Pana Krzysztofa Urbańskiego, prezesa Zarządu Zamek Książ w Wałbrzychu Spółka z o. o. , ul. Piastów Śląskich 1, 58-306 Wałbrzych o wydanie pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytku:
d. Pawilon ogrodowy Letni, Mauzoleum Hochbergów w zespole zamku Książ w Wałbrzychu wpisanym do rejestru zabytków pod numerem 1230/Wł decyzją z dnia 16.06.1986 r.
w związku z oświadczeniem, o którym mowa w § 3 ust. 1 i § 4 ust. 1 ww. rozporządzenia

postanawiam

zatwierdzić pod względem konserwatorskim załączony do wniosku projekt dokumentacji pn.: „Projekt prac konserwatorskich i restauratorskich obiektów zabytkowych wyposażenia wnętrza Mauzoleum Hochbergów w Książu, dat. 1732 rok, przebud.1883 roku”, opracowany przez Andrzeja Króla, data opracowania: 2013 r.
Jeden egzemplarz dokumentacji projektowej pozostawiono w aktach sprawy

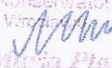
UZASADNIENIE

Budynek Mauzoleum Hochbergów w Książu objęty jest prawną ochroną konserwatorską w oparciu o art. 7 pkt 1 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na podstawie decyzji WKZ z dnia 16.06.1986 r., wpisującej obiekt do rejestru zabytków. Wobec powyższego na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy przedmiotowym zabytku niezbędnym jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wydawanego w oparciu o art. 36 ust. 1 wyżej przywołanej ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Tryb wydawania przedmiotowych pozwoleń regulują przepisy ww. rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych. Przepisy § 3 i 4 ww. rozporządzenia obligują wnioskodawcę między innymi do przedłożenia danych o osobie prowadzącej prace konserwatorskie i kierującej robotami budowlanymi. Ponieważ wnioskodawca dostarczył informacje, iż prowadzona będzie procedura

przetargowa w celu wyłonienia ww. osób, to zgodnie z zapisami § 11 ust. 1 ww. rozporządzenia wojewódzki konserwator zabytków, w drodze postanowienia może zatwierdzić pod względem konserwatorskim załączony do wniosku projekt, jeżeli spełnia on warunki do wydania pozwolenia. Jednocześnie przepis § 11 ust. 2 ww. rozporządzenia obliguje wnioskodawcę do przekazania po wyłonieniu w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego, danych personalnych i adresowych osoby prowadzącej prace konserwatorskie i sprawującej funkcje kierownika robót oraz dokumentów potwierdzających spełnianie przez te osoby wymaganych kwalifikacji, o których mowa w § 22 i 24 ww. rozporządzenia. Z powyższego wynika, iż zachodzą przesłanki upoważniające Organ do zastosowania ww. przepisów. Wobec powyższego postanowiono jak w rozstrzygnięciu.

POUCZENIE

1. Na postanowienie niniejsze nie przysługuje zażalenie. Zgodnie z art. 142 K.p.a. niniejsze postanowienie strona może zaskarżyć w odwołaniu od decyzji kończącej postępowanie administracyjne.
2. Po wyłonieniu w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego wykonawcy prac konserwatorskich i robót budowlanych, wnioskodawca zobowiązany jest przekazać Kierownikowi Delegatury w Wałbrzychu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, działającej z upoważnienia Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu, stosownie do § 11 ust. 2 rozporządzenia, o którym mowa na wstępie, imię, nazwisko i adres osoby prowadzącej prace konserwatorskie i osoby kierującej robotami budowlanymi oraz dokumenty potwierdzające posiadanie przez te osoby wymaganych kwalifikacji, o których mowa w § 22 i 24.
3. Po wydaniu niniejszego postanowienia Kierownik Delegatury w Wałbrzychu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków może odmówić wydania pozwolenia w przypadku, gdy osoba wskazana jako wykonawca prac konserwatorskich i kierująca robotami budowlanymi, nie posiada kwalifikacji, o których mowa § 22 i 24 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r.

Z up. Dolnośląskiego
Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
we Wrocławiu

Małgorzata Pink
KIEROWNIK DELEGATURY
w Wałbrzychu

Załączniki:

1. Projekt prac,

Otrzymują:

1. Zamek Książ Spółka z o. o. /53231-13632-8-R/
2. a/a

1. KARTA TYTUŁOWA

A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

- MAUZOLEUM Hochbergów w kompleksie zamku Książ w Wałbrzychu
- AUTOR: XVIII-wieczne malarstwo wyk. F.A. Scheffler
- DATOWANIE: 1732 r., przebud. 1883 r.
- WŁAŚCICIEL: Zamek Książ w Wałbrzychu Sp. z o.o.
- WYMIARY :
- TECHNIKA WYKONANIA: obiekt murowany z cegły i kamienia łamanego na zaprawie wapiennej. Tynki wapienno-piaskowe z elementami z elementami architektonicznymi wyk. z piaskowca - obramienia okien i drzwi oraz zewnętrzny cokół, malarstwo ścienne wykonane w technice wapiennej i klejowej. Stolarka okienna i drzwiowa – drewniana, posadzka marmurowa, piaskowcowe i metalowe elementy krypty.

B. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA PROGRAMU PRAC KONSERWATORSKICH

- INWESTOR: Zamek Książ w Wałbrzychu Sp. z o.o.
- ZLECENIODAWCA: Zamek Książ w Wałbrzychu Sp. z o.o.
- WYKONAWCA: mgr Andrzej Król dypl. konserwator dzieł sztuki

C. DANE DOTYCZĄCE DOKUMENTACJI

- OPISOWA: 12 stron A4
- FOTOGRAFICZNA: 24 zdjęcia

D. KRÓTKI OPIS CELU I ZAKRESU OPRACOWANIA

Niniejsze opracowanie opisuje stan zachowania i przyczyny zniszczeń wszystkich obiektów we wnętrzu Mauzoleum Hochbergów w Książu. Oględziny murów, tynków, malarstwa ściennego, sztukaterii, piaskowcowych elementów architektonicznych, elementów metalowej balustrady, marmurowej posadzki i stolarki okiennej i drzwiowej oraz analiza powstałych w czasie użytkowania obiektu zniszczeń pozwolą na opracowanie kompleksowego programu koniecznych do wykonania prac konserwatorskich i budowlanych

Dokumentację opracował : mgr Andrzej Król

2. DANE INWENTARYZACYJNE OBIEKTU

a) Przed konserwacją

- Książ woj. dolnośląskie
- Mauzoleum Hochbergów
- Wnętrze obiektu
- Czas powstania: 1732 r. (przebud. 1883 r.)

b) Po konserwacji : dane bez zmian

3. HISTORIA OBIEKTU

Pierwotnie obiekt wzniesiony został jako Pawilon Letni (rodzaj Arkadii) na terenie parku w 1732 roku. Miał charakter masywnej; czworobocznej budowli z czterema ryzalitami na ściętych narożnikach i z mansardowym dachem. Wewnątrz przyjmuje ona cylindryczną formę z szerokim gzymsem, na którym spoczywa wysoka kopuła. Również kopułami sklepione są cztery ryzalitty. Autorem pierwotnego wystroju malarskiego był praski malarz Feliks Antoni Scheffler. W 1883 roku przebudowano obiekt zamieniając go na mauzoleum. Obok, od strony południowo – wschodniej wybudowano dużą kryptę grobową połączoną z wnętrzem pawilonu szerokimi schodami. Zmieniono także wystrój malarski wnętrza nadając mu charakter sepulkralny

Nie zabezpieczony po wojnie obiekt stał się przedmiotem dewastacji. Ponadto nieszczelny dach powodował niszczenie tynków wraz z polichromią w części kopuły i na sklepieniach ryzalitów. W latach 80-ych przeprowadzono prace konserwatorskie malowideł na sklepieniach ryzalitów oraz wykonano nowe tynki na kopule. Ponadto zamurowano wejście do krypty.

4. OPIS OBIEKTU

WNĘTRZE MAUZOLEUM

Ściany murowane z cegły z elementami kamienia łamanego. Prosta zewnętrzna bryła obiektu przechodzi wewnątrz w rodzaj rotundy z czterema ryzalitami. Ściany od góry zamknięte są wydatnym gzymsem, na którym spoczywa wysoka kopuła. Przestrzeń ryzalitów otwarta jest do wnętrza rodzajem arkady o spłaszczonym łuku. Prostokątne w rzucie ryzalitty sklepione są sferyczne. Posadzka ułożona z marmurowych, kwadratowych w kształcie płyt w tzw. *karo*. Wysokie, drewniane drzwi wejściowe osadzone są w głębokim glifie. W takich samych glifach osadzone są dwa okna na bocznych ścianach. W związku z przebudową obiektu trzeci otwór okienny, naprzeciwko drzwi, został zamurowany z pozostawieniem płytkiej wnęki, wyżej jego części. Nad drzwiami i nad w/w trzema otworami okiennymi dodatkowo wykonano okrągłe w kształcie okna typu: *oeil-de-boeuf* (wół oka), które dodatkowo doświetlają pomieszczenie. Ponadto każdy ryzalit posiadał duże okno osadzone w otworze o płytkim glifie (ściany przybudówek były znacznie węższe od ścian nośnych).

Znaczną część powierzchni wnętrza zajmuje obudowane elementami piaskowcowymi

i zabezpieczone rodzajem wysokiej, metalowej balustrady zejście do krypty z szerokimi schodami i mechanizmem do opuszczania metalowej platformy. Na tynkach wapienno-piaskowych wykonane jest malarstwo ściennie. Na sklepieniach czterech ryzalitów zachowało się pierwotne malarstwo pejzażowe z przedstawieniem zamku i ze scenami rodzajowymi z 1732 roku autorstwa F.A. Schefflera. Na ścianach, w gładziach okiennych i drzwiowych oraz na kopule głównej zachowało się malarstwo pochodzące z okresu przebudowy obiektu z 1883 roku. Ponadto pas poniżej gzymsu zdobią ornamenty sztukateryjne. Na ścianie w drugim ryzalicie, z lewej strony znajduje się komin z przewodem kominowym.

5. STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

A. ŚCIANY I SKLEPIENIA OBIEKTU ORAZ TYNKI

Ściany obiektu wymurowane są z cegły pełnej ceramicznej, z użyciem elementów kamiennych na zaprawie wapienno – piaskowej. Podobnie z wątku ceglanego na zaprawie wapiennej wymurowano kopułę główną oraz sferyczne sklepienia czterech ryzalitów. Obłość płaszczyzn ścian skutkowałą brakiem kątów prostych na narożnikach dlatego prawdopodobnie po ich wymurowaniu skuwano części główek i wozówek cegieł licując je ze ścianami. Po wymurowaniu całość powierzchni ścian i cegieł pokryto dwuwarstwowym tynkiem wapienno-piaskowym. Pierwszą warstwę o grubości ok. 2,5 – 3 cm wykonano z użyciem gruboziarnistego piasku i wapna lasowanego. Wierzchnia warstwa tynku wapiennego z drobnoziarnistym piaskiem ma grubość ok. 1 cm. W niektórych partiach, np. w gładziach okiennych w celu koniecznego pogrubienia wyprawy tynkarskiej zaprawę murarską nakładano w kilku warstwach z zastosowaniem wypełniacza ceramicznego. W tych miejscach tynk osiąga grubość do 8 cm. Kolejnym etapem prac było położenie kilku warstw pobiałej wapiennej i wykonanie polichromii.

Stan zachowania tynków wewnętrznych jest stosunkowo dobry. Istnieje jednak bardzo dużo ubytków zwłaszcza w dolnych partiach ścian. Istnieją również odspojenia większych płatów rozwarstwionych tynków z tendencją do osypywania. Istnieją ponadto liczne wadliwie wykonane uzupełnienia ubytków wykonane zaprawą cementową

Należy w tym miejscu nadmienić, że w czasie prac renowacyjnych powierzchni sklepień ryzalitów, kopuły głównej, gładzi okrągłych okien i gładzi drzwiowego, w latach 1984-1989, wykonano uzupełnienia i rekonstrukcje ubytków warstwy tynku (zaprawa wapienno-piaskową) na dużych powierzchniach tych partii obiektu. Położono pobiałę wapienną i wykonano uzupełnienia i rekonstrukcje polichromii.

B. MALARSTWO ŚCIENNE

Zachowane malarstwo ściennie w mauzoleum w Książu pochodzi z dwóch różnych epok i ma zupełnie inny charakter i kolorystykę. Najstarsze partie malarstwa pochodzą z okresu budowy Pawilonu Letniego, z 1732 roku, i są autorstwa praskiego malarza Feliksa Antoniego Schefflera. Zachowało się ono jedynie na sferycznych sklepieniach czterech ryzalitów obiektu oraz śladowo w gładziach okiennych. Odpowiadało ono pierwotnemu przeznaczeniu budowli: dla letnich spotkań towarzyskich dla mieszkańców czy gości Książa. Namalowane tu pejzaże były barwne ze scenami rodzajowymi przedstawiającymi codzienne zajęcia okolicznej ludności. Głównym tematem był tu zamek pokazany z różnych stron i o

różnej porze dnia.

W pierwszym ryzalicie, po lewej stronie od wejścia, przedstawiono zamek frontalnie z tzw. barakiem w porze porannej. Po prawej stronie przedstawiono postacie dwóch kosiarzy przy pracy.

W drugim ryzalicie przedstawiono południową fasadę zamku, w południowej porze dnia w ciepłej tonacji z umieszczonym w centrum kopuły słońcem. Nie zachowały się tutaj żadne sceny rodzajowe.

W trzecim z kolei ryzalicie przedstawiono zamek w porze wieczornej od strony zachodniej. Przedstawiono tu ponadto sceny rodzajowe z pasterzami pędzącymi stada bydła, kóz i owiec z pastwisk do zagród.

W czwartym ryzalicie namalowano północną fasadę zamku po zmierzchu. Po lewej stronie przedstawiono wieże i zabudowę baraku. Budowle namalowano w tonacji chłodnych szarości. Ponadto po prawej stronie przedstawiono piękną scenę rodzajową z dwoma pasterzami (wędrowcami) siedzącymi przy palącym się ognisku.

Wszystkie pejzaże, w czterech ryzalitach, zamknięte są od dołu malowanymi w formie łuków gzymsami z maszkaronami i kartuszami w częściach szczytowych oraz z czterema, roślinnymi w charakterze wspornikami w narożnikach. Ta część namalowana jest w tonacji ciepłej żółci i ugru z brązowym rysunkiem.

Pierwotnie wszystkie glify okienne i drzwiowe pokryte były malarstwem ornamentalnym. Na podstawie zachowanych fragmentów tej polichromii w górnych partiach ościeży okien oraz formy zachowanych przemaalowań tych części obiektu można przypuszczać, że było to malarstwo o charakterze wstęgowo – cęgowym ujęte w podobnej (czy wręcz takiej samej kompozycji jak przemaalowania) wykonane w ciepłej tonacji różu i ugru z ciemniejszym rysunkiem.

Nie zachowały się ślady pierwotnej polichromii kopuły głównej. Być może zachowane partie XIX-wiecznej przemaalówki powtarzały barokową kompozycję Schefflera.

W 1883 roku przebudowano Pawilon Letni na Mauzoleum rodu Hochbergów. W związku z tym zmieniono zupełnie wystrój malarski wnętrza budowli. Zachowując zapewne formy ornamentalne w glifach okiennych i drzwiowych zastąpiono tonację różu i ugru ciepłymi i chłodnymi szarościami z ciemnym rysunkiem.

W podobnej tonacji pomalowano kompozycję na kopule. Ma ona charakter attyki spoczywającej na gzymsie, elemencie architektonicznym wieńczącym ściany obiektu z otwartą przestrzenią błękitnego niebosłonu z jasnymi chmurkami..

Attyka składa się z czterech bogato zdobionych elementów (rodzaj akroterionu) w układzie antytetycznym umiejscowionych pomiędzy glifami czterech okrągłych okien. Mają one charakter architektoniczny i formę trapezu. Górny falisty gzyms podparty jest skośnie schodzącym płaskim elementem zakończonym po obu stronach wolutami z ornamentem chrząstkowym.. W środku pola umieszczono w ramce dwie skrzyżowane gałązki palmowe . Poniżej namalowano głowę gorgony Meduzy. Górny gzyms zwieńczony jest dwoma małymi gazonami na narożnikach i centralnie umieszczoną dużą wazą z kwitnącą juką (?) podtrzymywaną przez dwa siedzące na gzymsie putta.

Cały ten dekoracyjny element łączy się z chrząstkowo – małżowinową dekoracją otaczającą owalne otwory okienne z dużą muszlą w zwieńczeniu oraz ze spływającymi barwnymi, roślinno – owocowymi girlandami.

Całość malarstwa wykonana jest w różnych odcieniach szarości mających imitować kamień (piaskowiec) z zielonymi elementami roślin – symbolizującymi życie oraz barwnymi owocami na girlandach.

Również symboliczne znaczenie ma przedstawienie ściętej głowy Meduzy. Obecność tego

elementu ma chronić przed działaniem złych mocy.

Stan zachowania powierzchni malatury jest zły. Najlepiej zachowało się malarstwo na sklepieniach ryzalitów (poddane konserwacji w latach 1984 – 1989), które także ma ubytki niewielkich fragmentów tynku wraz z polichromią. Ponadto wystąpiły przebarwienia niektórych partii malarstwa. W podobnym stanie zachowała się polichromia w ościeżach drzwi i w gładziach okrągłych okien oraz na zachowanych partiach na kopule. Zniszczona i nieczytelna jest polichromia na powierzchniach gładzi dużych okien i malatura ścian wnętrza Mauzoleum. Powierzchnia jest złuszczone z tendencją do osypywania zachlapana wapnem cementem.

C. SZTUKATERIE

Sztukaterie usytuowane są poniżej górnego gzymsu, który kuliście obiega wewnętrzny obwód cylindrycznej w środku budowli. W miejscach gładzi czterech okrągłych okien, które zachodzą w części na gzyms ma on płytkie łukowate wcięcia. Sztukaterie mają charakter szerokiego pasa ornamentu wstęgowo – cęgowego z elementami roślinnych girlandów i z elementami muszli. Na wysokości środka ryzalitów umieszczono elementy sztukateryjne w formie kartuszy z owalną tarczą. Zaakcentowano również płytki łuk gzymsu (na wysokości okrągłych okien) elementem cekinowym. Ponadto elementami sztukaterii są wsporniki niskich arkad w części ryzalitów w formie małych kartuszy z motywem ornamentu wstęgowo – cęgowego ujętych w woluty oraz łukowaty gzyms nad otworem kominkowym.

Sztukaterie są stosunkowo dobrze zachowane. Ich powierzchnia jest przemalowana w kolorze białym. Istnieją niewielkie ubytki i rozkruszenia. Całość jest zabrudzona i zakurzona.

D. ELEMENTY PIASKOWCOWE

W czasie przebudowy Pawilonu Letniego wybudowano obok dużą kryptę grobową połączoną z wnętrzem pawilonu szerokimi wykonanymi z białego piaskowca schodami. Również z tego materiału wykonane są boczne ściany. Obudowa wejścia wykonana jest również z białego piaskowca i ma formę bramy z dużym arkadowym otworem. W kluczu arkady umieszczono klinowaty w formie błocek piaskowca z rokiem przebudowy obiektu: 1883. Zwieńczona jest gzymsem, który na środku ma kształt arkady ze ściętymi wklęsłymi narożnikami. Po bokach, na wysokości posadzki, podparta jest kamienną esownicą. Całość zwieńczenia obudowana jest, na wysokości ok. 130 cm przylegającym do ściany podestem z pięciostopniowymi schodkami po obu stronach. Powierzchnia zwieńczenia podzielona jest na trzy nieregularne płyciny z fakturą obróbką. Na środkowym arkadkowym w kształcie polu płaskorzeźbiony ornament przedstawiający dwie skrzyżowane skierowane ku dołowi, gasnące pochodnie w wieńcu laurowym ze wstęgą. Przedstawienie to symbolizuje gasnące życie.

Stan zachowania elementów piaskowcowych jest dobry. Ich powierzchnia jest stosunkowo czysta nie licząc lokalnych zabrudzeń. Istnieje dużo większych, czy mniejszych uszkodzeń mechanicznych szczególnie w części gzymsu i schodów. W połowie lat 80-tych XX wieku zamurowano zamurowano ceglami wejście do krypty zachlapując zaprawą tynkarską powierzchnię piaskowca.

E. ELEMENTY METALOWE

Z elementów metalowych wykonano zabezpieczenie wejścia do krypty. Ma ono charakter wysokiej, ozdobnej balustrady, która osłania boki i nadbudowę stromych i wysokich schodów. Wykonana jest z długich prętów zakończonych grotami uchwyconych dołem przez pojedynczy, górą przez podwójny rząd płaskowników. Boczne segmenty balustrady spoczywające na posadzce są dołem dodatkowo wzmocnione szeroką metalową sztabą i przymocowane do podłoża. Wszystkie pręty części balustrady spoczywającej na zwieńczeniu wejścia są osadzone w piaskowcu. Metalowa balustrada ozdobiona jest esowatymi w kształcie ornamentami o charakterze roślinnym (szczególnie bogate w ornamenty są jej górne partie). Górny obrys balustrady na piaskowcowym zwieńczeniu wejścia do krypty powtarza jego kształt.

Stan zachowania metalowej balustrady jest zły. Całość uległa głębokiej korozji. Wyłamane są jej fragmenty i istnieje bardzo dużo ubytków bogatej ornamentyki roślinnej. Obecnie zdemontowana jest prawa, boczna część obiektu.

W lepszym stanie technicznym zachowały się trzy pary masywnych metalowych zawiasów drzwiowych zakotwionych w piaskowcowej ościeżnicy.

F. MARMUROWA POSADZKA

Posadzka marmurowa pokrywała pierwotnie całą powierzchnię Letniego Pawilonu. Jest ułożona z jednostronnie szlifowanych płyt o wymiarach ok. 40 x 40 cm, położona bez izolacji, bezpośrednio na podsypce z piachu. Płyty ułożone są w tzw. *karo* w stosunku do osi drzwi. Po przebudowie obiektu na Mauzoleum i wybudowaniu obszernego zejścia do krypty powierzchnia posadzki znacznie się zmniejszyła.

Użyty marmur jest w kolorze jasno- i ciemnoszarym, płyty mają przy tym różne odcienie. Nie wiadomo jak pierwotnie były ułożone dwukolorowe, marmurowe kwadraty; czy było to np. ułożenie w tzw. *szachownicę*. Obecnie jaśniejsze i ciemniejsze w kolorze płyty są położone zupełnie dowolnie, bez żadnego wzoru czy porządku miejscami na styk, a miejscami z węższą czy szerszą fugą.

Stan ich zachowania jest zły. Powierzchnia ich jest zwietrzała. Obtłuczone i pokruszone są krawędzie i narożniki. W wielu miejscach są rozwarstwienia, spękania i mniejsze czy większe ubytki. Bardzo wielu płyt brakuje. Ich wymiary są nieco zróżnicowane co spowodowało nierówności w ich ułożeniu.

G. STOLARKA OKIENNA I DRZWIOWA

Nie zachowała się pierwotna stolarka okienna i drzwiowa z czasów gdy obiekt pełnił funkcję Pawilonu letniego. Zapewne były to lekkie przeszklone konstrukcje (zarówno okienne jak i drzwiowe). Cała stolarka była prawdopodobnie pomalowana jasnymi w kolorze farbami. W czasie przebudowy obiektu na Mauzoleum została ona wymieniona na nową. Wmontowano nowe masywne drzwi i okna. Ciężkie, dwuskrzydłowe wysokie drzwi zawieszono na metalowych kutych potrójnych zawiasach. Lekkie konstrukcje okien zastąpiono nowymi oknami o konstrukcji skrzynkowej. Świadczą o tym zachowane ślady XVIII – wiecznej polichromii gładów w miejscach wtórnego osadzania ram okiennych

Także te okna drzwi (?) zostały zastąpione nowymi w latach 70 / 80 –tych XX w. Są to

drewniane konstrukcje nie pomalowane, zabezpieczone zewnętrznie ciemnobrązową w kolorze bejca. Ramy okrągłych okien mają charakter tzw. *witryn*.

Stan ich zachowania jest stosunkowo dobry lecz nie spełniają obecnie wymogów technicznych i estetycznych.

6. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. ŚCIANY I SKLEPIENIA OBIEKTU ORAZ TYNKI

(Do prac konserwatorsko-budowlanych zaleca się stosowanie środków i materiałów firmy KEIM lub Baumit)

1. Oczyszczenie powierzchni ścian z kurzu i luźnych zanieczyszczeń. Zastosowanie pędzli, odkurzacza.
2. Usunięcie wtórnych nawarstwień z powierzchni ścian m.in. zachłapań wapiennych i cementowych oraz wadliwych uzupełnień ubytku warstw cegieł i tynku zaprawą cementową. Zastosowanie młotków, szpachli, przecinaków, twardych ryżowych szczotek.
3. Skucie wszystkich rozwarstwionych i odspojonych od wątku muru warstw tynków wapienno – piaskowych. Dokładne opukanie powierzchni ścian i ujawnienie tzw. odparzeń tynku od muru. i usunięcie ich metodą mechaniczną.
4. Podklejenie odspojonych warstw tynku w partiach zachowanych polichromii. Zastosowanie 25 – 30%-owego wodnego roztworu POW-u (polioctanu winylu. Podklejanie metodą iniekcji.. W miejscach sklepień zastosowanie stempli.
5. Przygotowanie podłoża – wątku ceglanego do uzupełnień i rekonstrukcji warstw tynku. Staranne usunięcie resztek starego tynku, gruzu i pyłu. Doczyszczanie na mokro przy użyciu szczotek i pędzli
6. Dezynfekcja powierzchni muru. Zastosowanie preparatu pod nazwą Caparol Histolith Algen – Entferner.
7. Zagruntowanie powierzchni ceglanego muru. Użycie impregnatu firmy Baumit (ew. firmy KEIM).
8. Zamurowanie wykutych otworów oraz zbitych narożników m.in. w gładzi okiennych czy w części kominka. Zastosowanie cegieł ceramicznych pełnych i zaprawy murarskiej.
9. Położenie na powierzchni zgruntowanych i przygotowanych partii ścian tynku wyrównawczego np. firmy Baumit o symbolu: LL 66. W miejscach grubych warstw tynku zastosowanie wypełniacza ceramicznego i nakładanie zaprawy warstwowo.
10. Położenie wierzchniej warstwy tynku. Użycie tynku renowacyjnego (tynk szerokoporowy na bazie wapna trasowego, białego cementu, piasku i dodatków o dużej wytrzymałości). Grubość uzupełnień należy zlicować z zachowanymi pierwotnymi tynkami.
11. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej fotograficznej i opisowej przeprowadzonych prac renowacyjnych.

B. MALARSTWO ŚCIENNE

1. Oczyszczenie powierzchni polichromii na kopułach, w ościeżach drzwiowych i w glifach okrągłych okien z zabrudzeń i kurzu. Zastosowanie miękkich pędzli i odkurzacza.
 2. Podklejenie łuszczących się partii malarstwa w glifach dużych okien. Zastosowanie wodnych roztworów POW-u i PAW-u. Nakładanie natryskiem i pędzlem. Sprasowanie przy użyciu bibułki japońskiej.
 3. Usunięcie z powierzchni ścian zachlapań wapiennych i cementowych oraz wtórnych zamałowań pobiałą wapienną.
 4. Pomalowanie przygotowanych warstw tynku farbami podkładowymi firmy Baumin (KEIM) odpowiednimi dla wykonania mineralnego malarstwa ściennego.
 5. Utrwalenie powierzchni zachowanych partii polichromii. Zastosowanie 8 – 10% -owego wodnego roztworu PAW-u. Nakładanie pędzlem.
 6. Przystąpienie do uzupełnień i rekonstrukcji polichromii we wnętrzu Mauzoleum. Zastosowanie do tego celu farb mineralnych do malowideł na sklepieniach i w glifach okiennych i drzwiowych oraz farb ściennych do malowania powierzchni ścian w pomieszczeniu głównym i w ryzalitach.
 7. Wykonanie uzupełnień ubytków polichromii na sklepieniach ryzalitów. Położenie laserunkowej warstwy podkładowej na wykonanych uzupełnieniach warstwy tynku i scalenie kolorystyczne całości metodą punktowania. (zastosowanie średniej kropki).
 8. Wykonanie uzupełnień ubytków na zachowanych partiach malowideł na sklepieniu kopuły Mauzoleum. Położenie laserunkowej warstwy podkładowej na wykonanych uzupełnieniach warstwy tynku i scalenie kolorystyczne całości metodą punktowania (zastosowanie dużej kropki). Zakłada się także przepunktowanie scalające powstałych na powierzchni malowidła przebarwień.
- Ponadto przewiduje się wykonanie pełnej rekonstrukcji kompozycji malarskiej. Zachowane, powtarzalne jej partie pozwalają na wierne odtworzenie nie zachowanych partii polichromii
9. Przekalkowanie układu kompozycyjnego w formie akroterionów z postaciami puttów oraz chrząstkowo – małżowinowej dekoracji okrągłych otworów okiennych i wykonanie rekonstrukcji rysunku zamykającego całość kompozycji na kopule.
 10. Wykonanie malarskich warstw podkładowych w części kompozycji figuralno-architektonicznych oraz w części niebosłonu z chmurami. Zastosowanie do tego celu farb mineralnych i miękkich pędzli
 11. Wykonanie rekonstrukcji kompozycji malarskiej. Użycie farb mineralnych i miękkich pędzli. Przy malowaniu należy zwrócić uwagę na rozłożenie światłocienia przy bocznym oświetleniu rekonstruowanych partii. Wykonanie linearnego oznaczenia zrekonstruowanych partii malowidła.
 12. Uzupełnienie ubytków polichromii w ościeżach drzwiowych. Wykonanie uzupełnień metodą punktowania i scalenie kolorystyczne przebarwionych partii malarstwa
 13. Wykonanie rekonstrukcji dekoracji malarskiej w glifach dwóch okien w pomieszczeniu głównym. Jest ona taka sama jak w glifie drzwiowym. Wykonanie kalek rysunku ornamentu wstęgowo – cęgowego i przekopiowanie go na płaszczyznach dwóch wnęk okiennych. Wykonanie polichromii powtarzając kolorystykę zachowanej kompozycji.
 14. Uzupełnienie i rekonstrukcja ornamentalnej polichromii w glifach czterech okien w części ryzalitów oraz motywów dekoracyjnych nad oknami. Uzupełnianie metodą punktowania.

15. Pomalowanie ścian wnętrza Mauzoleum. Zastosowanie odpowiednich farb ściennych (firm. Baumin ew. KEIM). Malowanie przy użyciu pędzli (malowanie m.in. tła rozczłonkowanej kompozycji sztukaterii). Ustalenie kolorystyki bazując na zachowanych pierwotnych partiach malatury.
16. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przeprowadzonych prac konserwatorskich.

C. SZTUKATERIE

1. Oczyszczenie powierzchni ornamentów z luźnych zanieczyszczeń, z kurzu przy użyciu pędzli, szczotek i odkurzacza.
2. Usunięcie wtórnych nawarstwień z powierzchni elementów sztukaterii i odsłonięcie pierwotnej powierzchni reliefowej dekoracji. Zastosowanie metody mechanicznej i chemicznej. Użycie narzędzi i środków ustalonych na drodze prób i doświadczeń.
3. Usunięcie rozkruszonych fragmentów elementów dekoracyjnych oraz wadliwie wykonanych uzupełnień.
4. Podklejenie odspojonych części elementów dekoracji sztukateryjnej (kartusze, wsporniki). Użycie odpowiednich klejów (np. POW) z zastosowaniem docisku.
5. Uzupełnienie ubytków ornamentów. Użycie stosowanej i sprawdzonej masy sztukatorskiej. Ewentualne zastosowanie zbrojenia z nierdzewnych elementów zbrojenia np. w formie pajęczków.
6. W wypadku istnienia śladów polichromowania stiuków wykonanie uzupełnień (rekonstrukcji) metodą punktowania.
7. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przeprowadzonych prac konserwatorskich.

D. ELEMENTY PIASKOWCOWE

1. Oczyszczenie powierzchni piaskowcowych z luźnych zanieczyszczeń i z kurzu na sucho i na mokro. Zastosowanie pędzli, szczotek i odkurzacza.
2. Usunięcie zapraw i spoin cementowych szczególnie w części spodniej łuku arkady wejścia do krypty po demontażu ceglanej ścianki.
3. Przeprowadzenie czyszczenia powierzchni kamieniarki
 - zastosowanie metody: *na mokro* pod ciśnieniem. Użycie podgrzanej wody (temp. maks. do 90°C przy ciśnieniu do 120 bar)
 - czyszczenie metodą mechaniczną. Użycie dłut, nerek kamiennych itp.
4. Przeprowadzenie zabiegu dezynfekcji. Proponuje się użycie środka firmy KEIM np. Algcid.
5. Sprawdzenie poziomu zasolenia i ew. wykonanie zabiegu odsalania metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska z zastosowaniem na mokro okładów z pulpy celulozowej.
6. Impregnacja osłabionych partii piaskowca. Zastosowanie hydrofilnych preparatów firmy KEIM – Sileks OH. Nakładanie przy użyciu pędzla.

7. Sklejenie spękań i rozwarstwień kamieniarki. Zastosowanie żywicy epoksydowej.
8. Uzupełnienie ubytków architektonicznych elementów piaskowcowych szczególnie w części gzymsu w zwieńczeniu wejścia do krypty oraz przylegających do niego schodków. Zastosowanie gotowych mineralnych zapraw restauratorskich firmy KEIM. Większe ubytki uzupełni się piaskowcem o parametrach zbliżonych do użytego pierwotnie materiału. Wcześniej przygotowanie gniazda do wklejenia kamiennego uzupełnienia. Końcowa obróbka danego profilu.
9. Uzupełnienie spoin części piaskowcowych elementów. Użycie gotowej zaprawy renowacyjnej firmy KEIM.
10. Scalenie kolorystyczne wykonanych uzupełnień. Użycie farb firmy KEIM.
11. Przeprowadzenie zabiegu hydrofobizacji piaskowcowych elementów. Zastosowanie środka firmy KEIM Lotexan – N.
12. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przeprowadzonych prac konserwatorskich.

E. ELEMENTY METALOWE

1. Demontaż metalowej balustrady dla właściwego przeprowadzenia zabiegów renowacyjnych. Zabieg należy przeprowadzić ostrożnie nie uszkadzając elementów piaskowcowych, w których osadzone są metalowe pręty poszczególnych segmentów balustrady. Ze względów bezpieczeństwa należy zabezpieczyć zejście do krypty na czas prowadzenia prac renowacyjnych
2. Oczyszczenie wstępne z produktów korozji luźno związanych z powierzchnią metalu. Zastosowanie metod mechanicznych
3. Wypiaskowanie powierzchni metalu.
4. Doczyszczanie powierzchni metalu okładami z kwasu orto-fosforowego.
5. Naniesienie roztworu taniny w celu stabilizacji procesów korozji.
6. Wykonanie uzupełnień i rekonstrukcji brakujących elementów balustrady. Szczególnie roślinnych w charakterze ornamentów w zwieńczeniu balustrady oraz szczytowych grotów. Rekonstrukcja tych elementów ściśle wg zachowanych pierwotnych motywów.
7. Pomalowanie metalowej balustrady.
 - Zastosowanie np. dwuwarstwowo barwionego lakieru DuPont z matową warstwą wierzchnią.
 - Ewentualnie: poddanie segmentów balustrady zabiegowi ocynkowania i malowanie metodą proszkową na mat.
- Kolor zastosowanej farby powinien być utrzymany w odcieniach ciemnej szarości. Określoną barwę ustali się w czasie prowadzenia prac renowacyjnych.
8. Montaż na powrót metalowej balustrady we wnętrzu Mauzoleum. Wykorzystanie istniejących otworów ew. zastosowanie dodatkowych wzmocnień. Użycie odpowiednich klejów firmy Baunit czy KEIM.
9. Wyczyszczenie i zabezpieczenie przed korozją kutych metalowych zawiasów drzwiowych.
10. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przeprowadzonych zabiegów renowacyjnych

F. MARMUROWA POSADZKA

1. Demontaż marmurowych płyt posadzki we wnętrzu Mauzoleum. Odrzucenie wszystkich niekompletnych, obłamanych i o bardzo zniszczonej powierzchni.
2. Przeszlifowanie powierzchni licowych w całości zachowanych egzemplarzy w celu usunięcia zwietrzałej wierzchniej warstwy.
3. Zrównanie wymiarów wszystkich zachowanych starych płyt wg ustalonego jednego obmiaru. Odpowiednie przeszlifowanie krawędzi.
4. Wykonanie nowych brakujących płyt. Wykorzystanie marmuru o podobnych parametrach technicznych i o zbliżonej kolorystyce.

Ważne jest w tym momencie podjęcie decyzji co do układu kompozycyjnego posadzki po renowacji. Jeżeli nie zachowały się żadne przekazy źródłowe mówiące o pierwotnym jej wyglądzie to wstępnie proponuje się ułożenie dwubarwnych płyt w sposób klasyczny, w tzw. *szachownicę* pozostawiając obecny układ położenia w *karo* w stosunku do osi drzwi. Konieczne jest podjęcie decyzji na tym etapie prac, gdyż łączy się to z koniecznością wykonania odpowiedniej ilości nowych płyt o jaśniejszym i ciemniejszym zabarwieniu.

- Ostateczne decyzje podejmie się w momencie rozpoczęcia prac renowacyjnych.
5. Przygotowanie podłoża pod nową posadzkę. Usunięcie istniejącej zawilgoconej i zapewne zagrzybionej podsypki, osuszenie powierzchni podłogowej i ew. jej dezynfekcja.
 6. Wykonanie fachowych prac przygotowawczych, m.in. wykonanie odpowiedniej izolacji przeciwwilgotnościowej oraz przygotowanie odpowiedniego dla tego typu posadzki podkładu.
 7. Ułożenie marmurowych płyt metodą na styk (bez fugowania)
 8. Wykonanie końcowych prac: szlifowania i zabezpieczenia powierzchni marmurowych płyt przed niekorzystnym działaniem czynników zewnętrznych.
 9. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przeprowadzonych prac renowacyjnych.

G. STOLARKA OKIENNA I DRZWIOWA

W ramach kompleksowej renowacji wnętrza Mauzoleum zaleca się wymianę całej stolarki okiennej i drzwiowej. Składają się na nią: wysokie dwuskrzydłowe drzwi z podziałem na cztery płyciny, sześć dużych dwuskrzydłowych okien w formie stojących prostokątów i cztery okrągłe w formie ramy okienne z kratownicą.

Obecnie nie sposób odtworzyć pierwotnej XVIII-wiecznej formy barokowej stolarki Pawilonu Letniego. Przy wykonaniu nowych okien i drzwi należy się wzorować na obecnie istniejącej XX-wiecznej stolarce, którą zapewne wykonano na wzór tej pochodzącej z 1883 roku, okresu przebudowy obiektu.

Zaleca się wykonanie nowych zespolonych okien drewnianych i pomalowanych. Wstępnie proponuje się zastosowanie farb w jasnej tonacji.

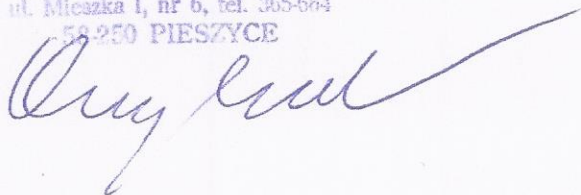
Decyzję dotyczącą ustalenia konkretnej kolorystyki i rodzaju profilów i podziału ram okiennych podejmie się bezpośrednio przed podjęciem prac

Zaleca się również wykonanie nowych drzwi wejściowych. Należy wykonać drzwi drewniane, dwuskrzydłowe o wyglądzie i konstrukcji zbliżonej do obecnie istniejących.

Należy je wykonać z dobrej jakości twardego drewna odpowiednio zabezpieczonego. Nowe drzwi należy pomalować w kolorze analogicznym jak ramy okienne. Należy także zachować układ oryginalnych, zapewne XIX-wiecznych potrójnych metalowych zawiasów. Są one zakotwione w kamiennej ościeżnicy, a ich stan techniczny jest dobry.

Opracował: Andrzej Król dypl. konserwator dzieł sztuki

mgr Andrzej Król
Konserwator Dzieł Sztuki
Dyplom ASP Kraków nr 3278
ul. Mieszka I, nr 6, tel. 365-684
58-250 PIESZYCE

NA POTRZEBY PROWADZONEGO PRZEZ
ZAMEK KRAJEWY W NAKŁOŃCACH SP. Z O.O.
POSTĘPOWANIA PRZETARGOWEGO
ZRZĘKAM SIĘ PRAW AUTORSKICH
DO OPRACOWANIA:

"PROGRAMU PRAC KONSERWATORSKICH"

GRUDZIEŃ 2013

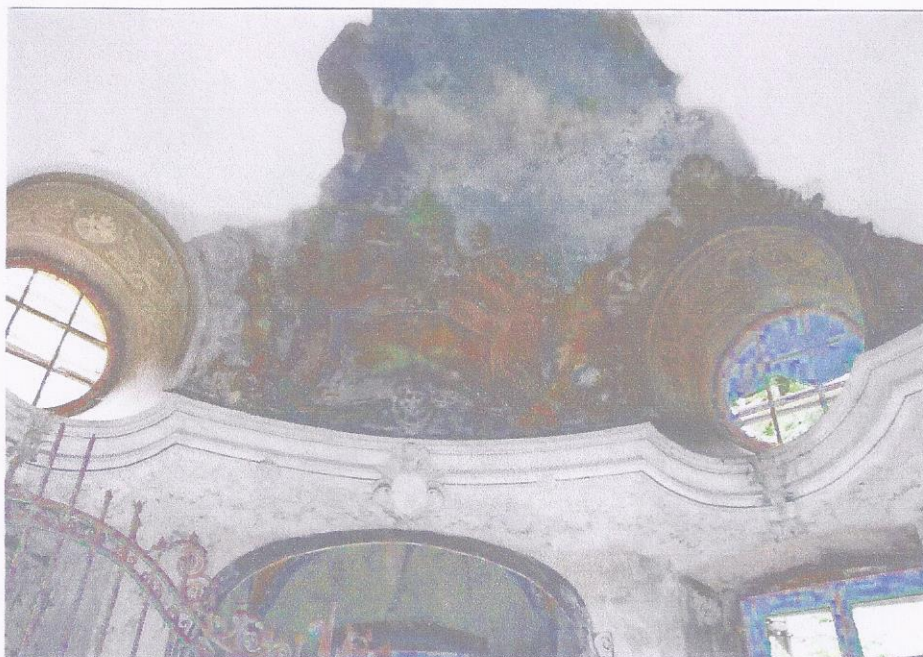
Niniejsze opracowanie podlega ochronie praw autorskich. Kopiowanie, powielanie lub publikowanie w całości lub w części bez zgody autora jest zabronione (Dz. U. Nr 24, poz. 83, art. 1, pkt 2 z dnia 23. 02. 1994.)

Wnętrze Mauzoleum Hochbergów w Książu

mgr Andrzej Król
Konserwator Dzieł Sztuki
Dyplom ASP Kraków nr 3278
ul. Mieszka I, nr 6, tel. 365-684
58-250 PIESZYCE

mgr Andrzej Król
Konserwator Dzieł Sztuki
Dyplom ASP Kraków nr 3278
ul. Mieszka I, nr 6, tel. 365-684
58-250 PIESZYCE

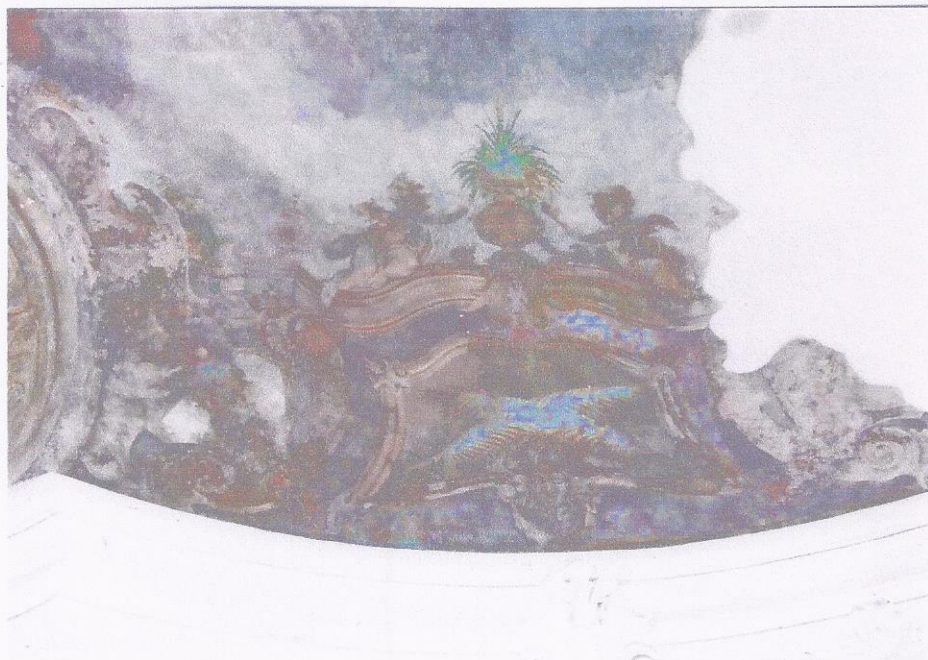
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Ujęcie wschodniej części wnętrza Mauzoleum. Widoczny stan zachowania polichromii na sklepieniu kopuły w glicach okiennych i stan zachowania sztukaterii.

Fot. 2. Ujęcie malarstwa na kopule i w glicie okrągłego okna nad drzwiami wejściowymi. Widoczny stan zachowania polichromii i fragmentów sztukaterii.

Fot. 3. Ujęcie fragmentu zachodniej części sklepienia kopuły. Widoczny fragment zachowanej polichromii oraz fragment gzymsu ze sztukaterią.

Fot. 4. Ujęcie górnej części glifu okiennego. Widoczna ornamentalna polichromia oraz zniszczenia gzymsu i fragmentów sztukaterii

Fot. 5. Ujęcie sklepienia zachodniego ryzalitu. Widoczna XVIII- wieczna polichromia z przedstawieniem zamku oraz ze sceną rodzajową przedstawiającą kosiarzy przy pracy. Widoczny fragment XIX- wiecznego malarstwa nad glifem okiennym

Fot. 6. Ujęcie fragmentu XVIII-wiecznej polichromii w północnym ryzalicie. Widoczny fragment namalowanego gzymsu oraz maszkaron z elementami roślinnymi.

Fot. 7. Ujęcie sklepienia północnego ryzalitu. Widoczne XVIII-wieczna polichromia z przedstawieniem zamku w porze południowej oraz stan zachowania malatury ścian.

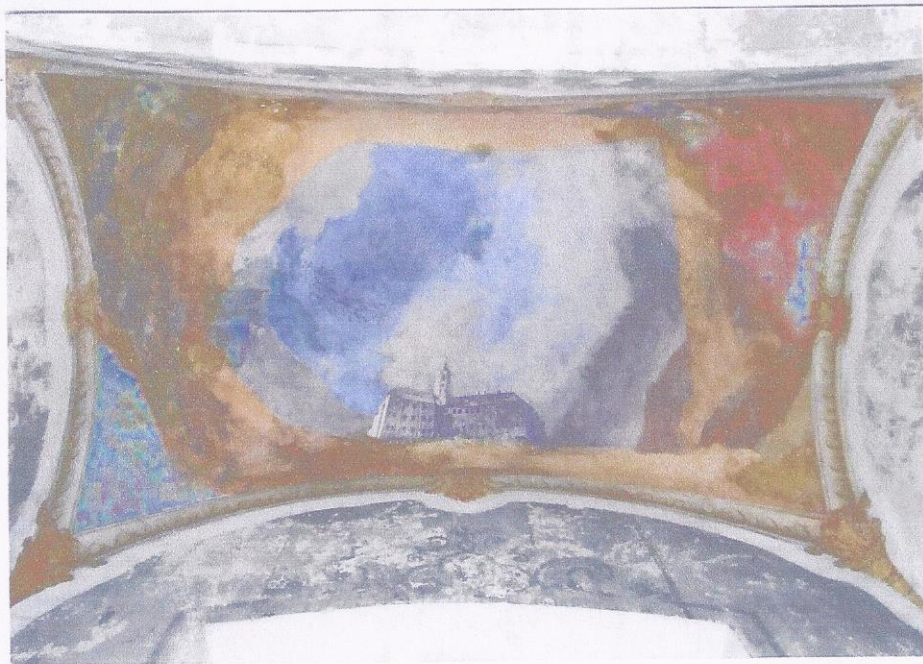
Fot. 8. Ujęcie fragmentu malarstwa na sklepieniu w północnym ryzalicie z przedstawieniem zamku. Widoczny stan zachowania polichromii

Fot. 9. Ujęcie sklepienia wschodniego ryzalitu. Widoczne XVIII- wieczna polichromia z przedstawieniem zamku i sceny rodzajowej z pasterzami. Widoczny stan zachowania malatury ścian.

Fot. 10. Ujęcie fragmentu XVIII-wiecznej polichromii w ryzalicie. Zdjęcie zwornika w narożniku malowanego gzymsu. Widoczny stan zachowania malatury ścian.

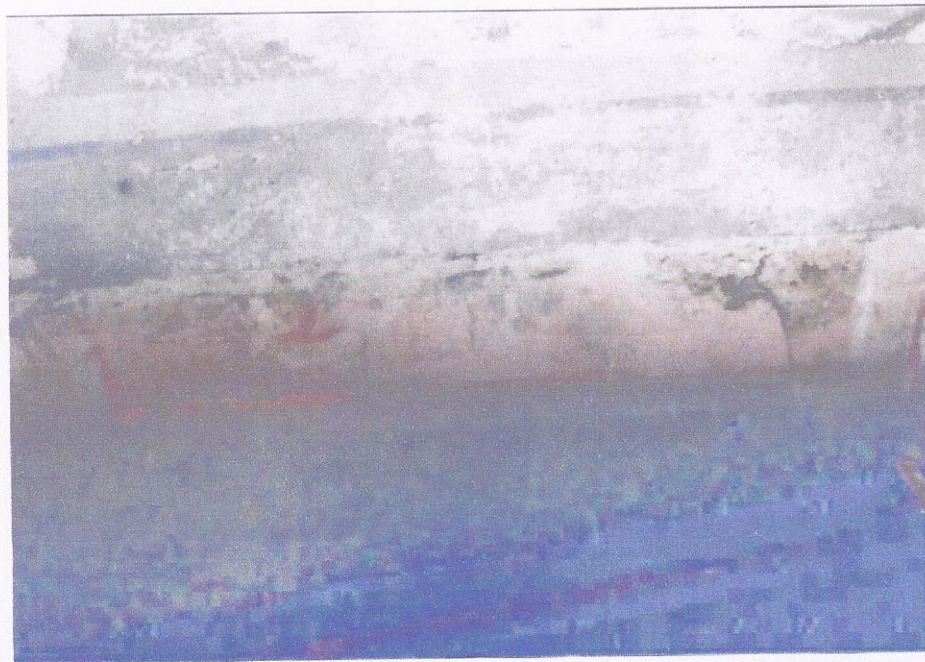
Fot. 11. Ujęcie sklepienia południowego ryzalitu. Widoczne XVIII-wieczna polichromia przedstawiająca zamek, wieże i zabudowania Baraka oraz scenę rodzajową z pasterzami.

Fot. 12. Ujęcie fragmentu sklepienia południowego ryzalitu. Widoczna przedstawiona scena rodzajowa z pasterzami siedzącymi przy ognisku. Widoczne niewielkie ubytki tynku i polichromii

Fot. 13. Ujęcie glifu drzwiowego z polichromią z 1883 roku. Widoczne ubytki i przebarwienia powierzchni polichromii. Widoczne także oryginalne kute zawiasy drzwiowe.

Fot. 14. Ujęcie górnej części glifu okiennego. Widoczny fragment XIX-wiecznej polichromii oraz nie zamalowany pas pierwotnej XVIII-wiecznej polichromii tej części wnęki okiennej.

Fot. 15. Ujęcie górnej partii glifu okiennego z XIX-wieczną polichromią. Widoczne ubytki i złuszczenie warstwy malarskiej.

Fot. 16. Ujęcie wykonanego w masie sztukatorskiej wspornika. Widoczny stan jego zachowania oraz stan zachowania malatury ścian.

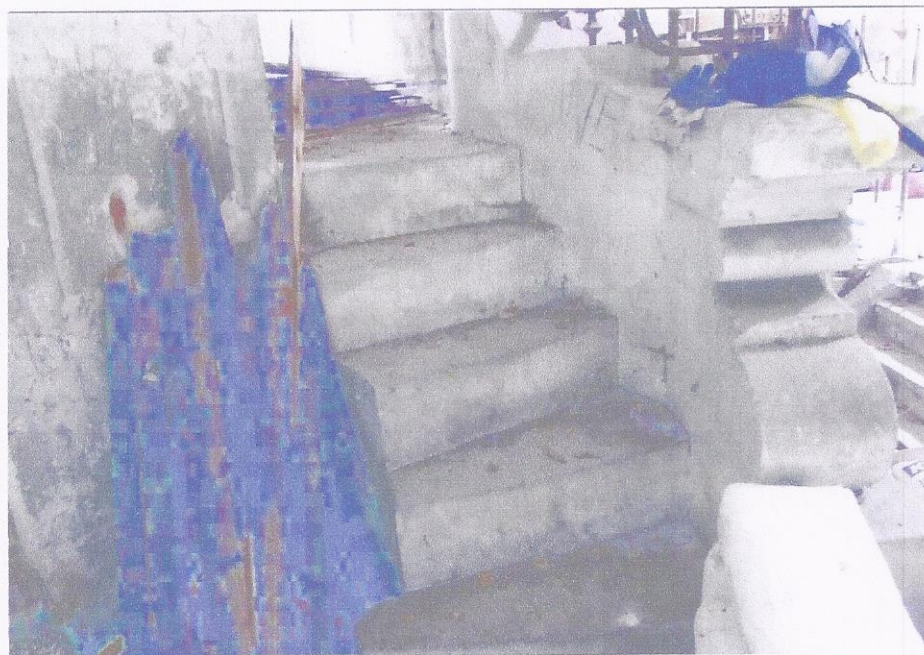
Fot. 17. Ujęcie fragmentu gzymsu z dekoracją sztukatorską. Widoczne zabrudzenia i zniszczenia (rozkruszenia) dekoracyjnych motywów roślinnych..

Fot. 18. Ujęcie dolnej części ściany północnego ryzalitu. Widoczny otwór kominkowy zamknięty od góry szerokim gzymsem. Widoczny także stan zachowania malatury ścian i ubytki tynku.

Fot. 19. Ujęcie piaskowcowego zwieńczenia wejścia do krypty grobowej. Widoczne ubytki m.in. w części gzymsu oraz zniszczenia metalowej balustrady. Widoczne także zamurowanie arkadowego wejścia do krypty.

Fot. 20. Ujęcie bocznej części piaskowcowego zwieńczenia wejścia do krypty. Widoczne schodki i podest między nim a ścianą. Widoczne ubytki elementów piaskowcowych.

Fot. 21. Ujęcie XIX-wiecznej metalowej balustrady ogradzającej wejście do krypty. Widoczny stan jej zachowania z ubytkami metalowych elementów dekoracyjnych.

Fot. 22. Ujęcie części bocznej segmentu metalowej balustrady. Widoczny jej stan zachowania i ubytki. Ponadto widoczny stan zachowania ścian i sztukaterii.

Fot. 21. Ujęcie XIX-wiecznej metalowej balustrady ogradzającej wejście do krypty. Widoczny stan jej zachowania z ubytkami metalowych elementów dekoracyjnych.

Fot. 22. Ujęcie części bocznego segmentu metalowej balustrady. Widoczny jej stan zachowania i ubytki. Ponadto widoczny stan zachowania ścian i sztukaterii.

Fot. 23. Ujęcie lewego skrzydła drzwi wejściowych do Mauzoleum. Widoczne zniszczenia drewna i stolarki.

Fot. 24. Ujęcie fragmentu marmurowej posadzki we wnętrzu Mauzoleum. Widoczny stan zachowania, zniszczenia oraz nierówności wymiarów poszczególnych płyt.